

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

РОМАНЮК Ірина Володимирівна

**ВПЛИВ МИТНО-ТАРИФНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ДИНАМІКУ ЗОВНІШНЬОЇ
ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ**

спеціальність

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

освітньо-професійна програма «Митна справа»

кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка

групи ФМСзм – 21

Романюк Ірина

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ.....	 7
1.1. Концептуальні засади митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі.....	7
1.2. Інструменти митно-тарифного регулювання: сутність та види.....	12
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНО-ТАРИФНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ЗОВНІШНІЮ ТОРГІВЛЮ УКРАЇНИ.....	 16
2.1. Оцінка сучасного стану зовнішньої торгівлі	16
2.2. Аналіз митно-тарифної політики в рамках Угоди про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.....	22
	27

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ.....	
...	

ВИСНОВКИ.....	34
----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39
--	-----------

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена зростаючою роллю зовнішньоекономічної діяльності у забезпеченні економічного розвитку країни, особливо в умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів. У сучасних умовах міжнародна торгівля є важливим джерелом надходжень до державного бюджету, а також сприяє зміцненню економічної стабільності через залучення іноземних інвестицій, розширення ринків збуту і технологічне оновлення. Митно-тарифні інструменти, як ключовий механізм регулювання зовнішньої торгівлі, відіграють центральну роль у забезпеченні збалансованості торговельного балансу, захисті національного виробника та стимулюванні експорту. Зважаючи на сучасні виклики, пов'язані з війною в Україні, адаптація митно-тарифної політики до кризових умов стає пріоритетним завданням для державної економічної політики.

Дослідження впливу митно-тарифних інструментів на динаміку зовнішньої торгівлі України набуває особливого значення в умовах трансформації економічних відносин, пов'язаних із змінами міжнародного порядку, торговельних обмежень та санкцій. Ефективне застосування митних тарифів і пільг є важливим інструментом для стимулювання експорту стратегічно важливих товарів та зменшення імпортої залежності. Окрім того, оптимізація митно-тарифного регулювання сприяє адаптації економіки до вимог міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу, у межах Угоди про асоціацію. Таким чином, вивчення впливу митно-тарифних інструментів на зовнішню торгівлю України є актуальним не лише з наукової, але й з практичної точки зору, оскільки результати можуть бути використані для вдосконалення економічної політики держави в умовах глобальних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема впливу митно-тарифних інструментів на динаміку зовнішньої торгівлі залишається предметом активних наукових дискусій. Чимало досліджень зосереджено на ролі митних тарифів у стимулюванні експорту, захисті національних виробників та забезпеченні

економічної стабільності. Водночас деякі наукові праці акцентують на негативних аспектах митно-тарифного регулювання, зокрема на ризиках створення бар'єрів для міжнародної торгівлі, обмеженні доступу до зовнішніх ринків і можливих викривленнях конкуренції.

Теоретичні та практичні аспекти митно-тарифного регулювання досліджували такі вчені: І. Бережнюк [3], Є. Бондаренко [4], В. Валігура [6], С. Герчаківський [9], О. Гребельник [11], О. Єгоров [13], І. Карамбович [15], М. Ковальова [17], А. Крисоватий [33], Т. Мельник [18], П. Пашко [22], Л. Пісьмаченко [28], О. Сидорович [29], В. Сідляр [30], В. Угрин [5], М. Шульга [38] та інші. Їхні праці сприяли формуванню методологічної бази для оцінювання ефективності митно-тарифних заходів у контексті зовнішньої торгівлі.

Попри значний науковий інтерес, питання впливу митно-тарифних інструментів на розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах глобальних економічних викликів і повномасштабної війни залишаються недостатньо вивченими. Особливого значення набуває розробка механізмів їхнього вдосконалення, які сприятимуть забезпеченню економічної стабільності, підтримці експорту, залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Мета дослідження – дослідити вплив митно-тарифних інструментів на динаміку зовнішньої торгівлі України, визначити їхню ефективність у сучасних економічних умовах та обґрунтувати напрями вдосконалення митно-тарифного регулювання для забезпечення сталого розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Завдання дослідження:

- розкрити теоретичні засади митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі;

- розглянути сутність та види інструментів регулювання зовнішньої торгівлі;
- дослідити сучасний стан зовнішньої торгівлі України;
- провести аналіз митно-тарифної політики в рамках Угоди про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.
- обґрунтувати перспективи удосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України.

Об’єкт дослідження – процеси зовнішньої торгівлі України, що регулюються митно-тарифними інструментами в сучасних економічних умовах.

Предмет дослідження – митно-тарифні інструменти та їхній вплив на динаміку експорту, імпорту й торговельного балансу України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовуються теоретичний аналіз для систематизації наукових підходів до митно-тарифного регулювання, а також системний підхід, який дозволяє оцінити взаємозв’язки між митно-тарифними інструментами та показниками зовнішньої торгівлі України. Статистичний аналіз застосовується для вивчення динаміки експорту, імпорту та торговельного балансу. Методи узагальнення та класифікації використовуються для групування митно-тарифних інструментів за їх впливом на зовнішню торгівлю. Графічний метод забезпечує візуалізацію динаміки показників, а емпіричний підхід дозволяє оцінити ефективність митно-тарифної політики в сучасних умовах. Узагальнення отриманих результатів слугує основою для формулювання висновків і рекомендацій щодо вдосконалення регулювання зовнішньої торгівлі.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативні акти з питань митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених та практиків з питань митно-тарифної політики, статистичні матеріали та звітні дані Державної митної служби України, Державної служби статистики України, а також Міністерства економіки України. Додатково використовуються аналітичні звіти і матеріали

організацій та інформаційно-аналітичних агенцій, що висвітлюють сучасні тенденції зовнішньої торгівлі.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі впливу митно-тарифних інструментів на динаміку зовнішньої торгівлі України, зокрема в умовах воєнного стану. Досліджено сучасні виклики митно-тарифної політики, визначено її ключові проблеми та запропоновано перспективи вдосконалення, спрямовані на підтримку експорту та адаптацію митного регулювання до нових економічних умов.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх застосування для вдосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. Розроблені у процесі дослідження рекомендації можуть бути використані державними органами для оптимізації митно-тарифної політики, спрямованої на стимулювання експорту, зменшення імпортової залежності та забезпечення збалансованості торговельного балансу.

Одержані результати також можуть бути корисними для вдосконалення стратегій підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, зокрема для прогнозування наслідків змін митно-тарифних умов. Крім того, аналітичні підходи та методики, запропоновані у дослідженні, можуть бути використані у навчальних і наукових програмах для підготовки фахівців у сфері митної справи.

Апробація результатів дослідження здійснена шляхом публікації матеріалів у наукових збірниках, зокрема: «Фінансове забезпечення сталого розвитку»: зб. наук. праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль, ЗУНУ, 2024 р.); «Актуальні питання фінансової науки та практики»: наук. праці кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль, ЗУНУ, 2024 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, основної частини, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 43 сторінки, у якій міститься 3 рисунки і 4 таблиці. Список використаних джерел включає 47 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Концептуальні засади митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності є складним та багатограним процесом, що привертає увагу багатьох наукових шкіл, зокрема у контексті формування концептуальних засад митно-тарифного регулювання. Дослідники зосереджують увагу на визначенні передумов і чинників, які впливають на динаміку зовнішньої торгівлі та роль митно-тарифних механізмів у цьому процесі.

Одним із перших наукових напрямів, що відіграв важливу роль у формуванні сучасної зовнішньоекономічної політики, є меркантилізм. Виникнувши в XV столітті, меркантилізм зробив значний внесок у розвиток торгівлі й економічної думки. Представники цієї школи, зокрема В. Стаффорд, Т. Ман, А. де Монкретьєн та А. Серра, підкреслювали роль накопичення золота та срібла, стимулювання експорту та обмеження імпорту як основи багатства держави. Цей підхід сприяв становленню перших форм протекціонізму, що залишилися ключовими у митно-тарифному регулюванні. Перший етап меркантилізму, або монетарний, акцентував увагу на ролі грошей як основного джерела національного багатства. Згодом, у період мануфактурного меркантилізму, з'явився акцент на активному торговельному балансі та розвитку виробництва для підтримки експорту, що стало основою для формування засад політики митного протекціонізму [37].

Однак, обмеження теорії меркантилізму стимулювали розвиток нових підходів до регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Класична

економічна теорія, зокрема концепції абсолютних і відносних переваг, розроблені А. Смітом і Д. Рікардо, обґрунтовували доцільність міжнародної торгівлі через спеціалізацію країн. А. Сміт зазначав, що країни повинні експортувати товари, виробництво яких вимагає менших витрат порівняно з іншими країнами, тим самим підвищуючи продуктивність і ефективність торгівлі [31]. Д. Рікардо розвинув цю ідею, пропонуючи концепцію відносних переваг, яка демонструвала необхідність спеціалізації на товарах з найнижчими відносними витратами виробництва. Це заклало основи для подальшого аналізу ролі тарифів у стимулюванні спеціалізації та глобального розподілу праці [45].

Подальший розвиток теорії зовнішньоекономічної діяльності забезпечили шведські економісти Е. Хекшер і Б. Олін. У своїй моделі вони пояснили відмінності у витратах виробництва наявністю різних факторів виробництва в країнах, таких як праця, капітал і природні ресурси. Їх підхід став основою для аналізу впливу митних тарифів на структуру виробництва та торгівлі. Особливо це актуально в сучасному світі, де митно-тарифне регулювання використовується для захисту стратегічних галузей економіки [37].

У подальшому розвитку концептуальних засад митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі важливу роль відіграли теоретичні підходи, які дозволяють аналізувати причинно-наслідкові зв'язки у зовнішньоекономічній політиці. Зокрема, теорема Хекшера-Оліна-Самуельсона показує, що міжнародна торгівля сприяє вирівнюванню цін на фактори виробництва між країнами-учасниками торгівлі, підкреслюючи важливість ресурсного забезпечення у формуванні конкурентних переваг. Водночас теорема Самуельсона-Джонса вказує на динамічні зміни доходів власників факторів виробництва залежно від їхньої участі в експортно-орієнтованих чи імпортозалежних галузях, що актуалізує питання державного регулювання торгівлі для захисту внутрішніх ринків. Відзначення парадоксу Леонт'єва, який виявив протилежності між очікуваною та реальною структурою експорту у

країнах з різними факторами виробництва, підкреслює необхідність диференційованого підходу до митно-тарифного регулювання [1].

Теореми Столпера-Самуельсона та Рибчинського деталізують вплив зовнішньої торгівлі на розподіл ресурсів, зокрема, як зростання пропозиції окремого фактора виробництва стимулює розвиток відповідних галузей. Ці підходи закладають основи для побудови митної політики, орієнтованої на розвиток експортних галузей, підвищення зайнятості та адаптацію економіки до глобалізаційних процесів [1].

Класичні та неокласичні теорії акцентують увагу на пропозиції як основному чиннику, тоді як кейнсіанські теорії зосереджують аналіз на попиті, враховуючи важливість макроекономічної стабільності у формуванні експортно-орієнтованих економік. Соціально-інституціональні підходи, представлені у працях сучасних дослідників, наголошують на ролі технологічних переваг, життєвого циклу товарів, масштабів виробництва та спеціалізації галузей у розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Наприклад, технологічні досягнення та рівень інновацій безпосередньо впливають на конкурентоспроможність країни у глобальній торгівлі, що є ключовим завданням митно-тарифної політики [16].

Еволюція підходів до регулювання зовнішньоекономічної діяльності від класичних описових концепцій до системного підходу наприкінці ХХ століття демонструє зростання ролі державного втручання. На першому етапі, до ХІХ століття, основними регуляторами виступали торговельні традиції, економічний зиск і сталі звичаї. Проте з розвитком глобалізації та появою біполярного світу роль держави стала ключовою, як зазначено в роботах дослідників. Державне втручання активізувалося через наслідки світових воєн та необхідність відновлення економік, що призвело до створення міжнародних організацій, таких як Європейський Союз, та реалізації масштабних економічних програм, як-от план Маршалла [12].

Таким чином, концептуальні засади митно-тарифного регулювання формуються на перетині класичних, кейнсіанських та соціально-інституціональних підходів, що дозволяє враховувати як економічні, так і соціально-політичні фактори. Це забезпечує гнучкість митної політики у відповідь на сучасні виклики глобалізації та міжнародної інтеграції.

Сучасні тенденції митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі відображають глобальні економічні трансформації, зокрема посилення регіональної інтеграції, вплив санкцій, глобальних криз і орієнтацію на сталий розвиток.

Регіональні угоди про вільну торгівлю займають центральне місце серед сучасних механізмів розвитку зовнішньої торгівлі. Вони сприяють інтеграції національних економік у глобальні ринки, формуванню єдиного економічного простору та зниженню торговельних бар'єрів, зокрема мит і тарифів. Наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає поступове зменшення імпортних мит на українську продукцію, що відкриває для українських виробників доступ до європейського ринку. Це стимулює експортний потенціал України, водночас сприяючи гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Завдяки таким угодам країни можуть оптимізувати використання своїх ресурсів і покращити конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Регіональні угоди також мають важливий вплив на глобальну економіку, сприяючи створенню потужних економічних блоків. Наприклад, угоди в рамках ЄС чи Північноамериканської зони вільної торгівлі (NAFTA, тепер USMCA) стимулюють міжнародну кооперацію, забезпечують зростання обсягів торгівлі та сприяють розвитку інфраструктури. У глобальному масштабі такі інтеграційні процеси не лише знижують залежність від окремих торгових партнерів, а й створюють нові можливості для співпраці, особливо в умовах геополітичної нестабільності.

Політичні конфлікти та санкції є ще одним важливим чинником, що впливає на митно-тарифне регулювання. Застосування санкцій, таких як обмеження експорту чи блокування фінансових активів, змушує країни адаптувати свої зовнішньоекономічні стратегії. Наприклад, санкції проти росії після 2022 року змінили геополітичний ландшафт торгівлі, примусивши російський уряд стимулювати розвиток внутрішнього виробництва та шукати нові торговельні ринки в Азії. Санкції можуть обмежувати експорт або імпорт певних товарів, створюючи нові виклики для країн, які залежать від міжнародної торгівлі. У відповідь держави розробляють механізми захисту національних інтересів, стимулюючи внутрішній попит і забезпечуючи економічну безпеку.

Глобальні економічні кризи, зокрема пандемія COVID-19, виявили необхідність гнучкого підходу до митно-тарифного регулювання. Наприклад, багато країн тимчасово скасовували тарифи на критично важливі товари, такі як медичне обладнання та продукти харчування, для забезпечення їхньої доступності. Такі заходи демонструють важливість швидкої адаптації митної політики до нових умов. Крім того, кризи змушують уряди стимулювати експорт, захищати стратегічні галузі та підтримувати внутрішнє виробництво, що є критично важливим у нестабільних економічних умовах.

Сталий розвиток дедалі більше впливає на митно-тарифне регулювання. Зростає кількість екологічних стандартів і регламентів, які враховують аспекти збереження природних ресурсів. Наприклад, у рамках Європейського зеленого курсу країни-члени ЄС вводять механізми вуглецевого коригування імпорту (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM), які передбачають екологічні мита на товари, вироблені з високим рівнем викидів вуглецю. Цей підхід не лише підтримує екологічну відповідальність, а й стимулює розвиток інновацій у виробництві, спрямованих на скорочення шкідливого впливу на довкілля.

Таким чином, сучасні тенденції митно-тарифного регулювання, включаючи регіональну інтеграцію, санкції, глобальні кризи та екологічні стандарти, не лише змінюють структуру міжнародної торгівлі, а й визначають її

стратегічний розвиток. Ці процеси сприяють адаптації країн до викликів глобалізації, забезпечуючи сталий економічний розвиток та інтеграцію до світового економічного простору.

1.2. Інструменти митно-тарифного регулювання: сутність та види

Митно-тарифне регулювання є важливим інструментом державної митної політики, що інтегрує економічні механізми впливу на зовнішньоекономічну діяльність. І. Бережнюк визначає його як частину системи митної справи, що охоплює митно-тарифні та нетарифні механізми. Цей підхід дозволяє розглядати митно-тарифне регулювання як одну з ключових складових державного управління зовнішньою торгівлею, спрямовану на створення умов для виконання економічних та стратегічних завдань держави [3, с. 38].

Карамбович І. наголошує на двоєдиній природі митного регулювання, що охоплює як тарифні, так і нетарифні методи впливу. Митна політика, за його визначенням, адаптується до внутрішніх та зовнішніх умов, балансує між протекціоністськими заходами та лібералізацією торгівлі [15, с. 7]. Такий підхід підтверджує системність митно-тарифного регулювання як центрального елемента економічної політики держави.

Гребельник О. підкреслює важливість тарифних інструментів у виконанні регуляторної, захисної та фіскальної функцій. Він відзначає, що митно-тарифні методи використовуються для управління зовнішньоторговельним обігом, забезпечення державного бюджету та захисту національного виробника [10, с. 26]. Це підтверджує їх центральну роль у стимулюванні експорту, обмеженні недобросовісного імпорту та підтримці конкурентного середовища.

Митно-тарифні заходи мають також значну економічну роль. Єгоров О. описує їх як інструменти цінового впливу, які дозволяють регулювати обсяги виробництва та споживання, а також забезпечують баланс між внутрішнім та зовнішнім ринками [13, с. 208]. Шульга М. додає, що тарифне регулювання сприяє формуванню умов для ринкової конкуренції, забезпечуючи споживачам доступ до вибору між вітчизняними та імпортними товарами [38, с. 167].

Відмінність між митно-тарифними та нетарифними інструментами визначається характером їх застосування. Пашко П. вказує, що митно-тарифні заходи базуються на економічних методах, відповідних вимогам ринкової економіки, тоді як нетарифні механізми здебільшого ґрунтуються на адміністративно-правових методах державного втручання [23]. У цьому контексті митно-тарифні інструменти сприяють збалансованому розвитку ринку та адаптації національної економіки до умов глобалізації.

Ковальова М. зазначає, що система митно-тарифного регулювання реалізується через сукупність взаємопов'язаних елементів, таких як митний тариф, методи визначення митної вартості товарів, процедура підтвердження країни походження товарів і тарифні преференції, які регулюються міжнародними угодами [17]. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до регулювання зовнішньої торгівлі, де митно-тарифні інструменти взаємодіють з іншими економічними та правовими механізмами.

Таким чином, враховуючи викладене вище, можна узагальнити, що митне регулювання в Україні здійснюється через впровадження комплексу інструментів, що поєднують економічні та адміністративно-правові методи (рис. 1.1). Це дозволяє державі ефективно регулювати зовнішньоекономічну діяльність, балансує між різними підходами до управління торговими потоками. Як показує аналіз, ці інструменти можна умовно поділити на дві основні групи: митно-тарифні та нетарифні.

Митно-тарифні інструменти включають механізми, які використовують економічні методи, такі як митні тарифи, спеціальні мита, антидемпінгові заходи, а також митна вартість товарів, класифікація та підтвердження країни походження товарів. Вони виконують важливу роль у забезпеченні економічної стабільності, захисті національного виробника та стимулюванні експорту. Нетарифні інструменти, своєю чергою, включають квоти, ліцензування, технічні бар'єри та стандарти, що регулюють обсяг і якість товарів, що ввозяться чи

вивозяться. Ці інструменти є важливими для створення додаткових бар'єрів або стимулів для зовнішньої торгівлі.

Отже, митно-тарифне регулювання є двостороннім процесом, який поєднує економічні методи впливу з адміністративними, що дозволяє створити сприятливі умови для розвитку національної економіки, ефективно реагувати на зовнішньоекономічні виклики та реалізувати стратегічні завдання держави в умовах глобалізації.

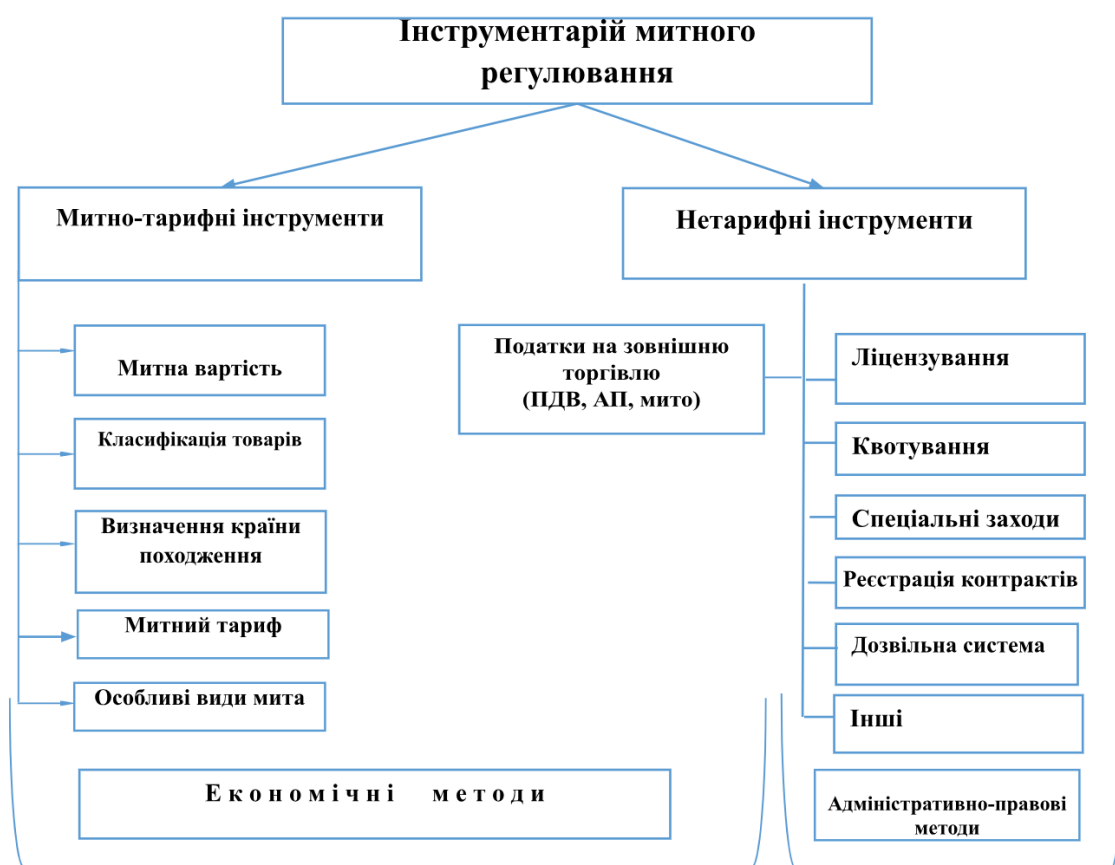


Рис. 1.1. Інструменти митного регулювання

Примітка. Складено автором.

Основою митно-тарифних інструментів є митний тариф, затверджений Законом України «Про Митний тариф України». Крім того, до цих інструментів відносяться спеціальні та антидемпінгові мита, що регулюються законами України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»

[26], «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [27] та «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [25]. Ці заходи спрямовані на захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та стимулювання розвитку національного виробництва.

Згідно з положеннями Закону України «Про Митний тариф України» [24], митний тариф є структурованим переліком ставок ввізного мита, що застосовуються до товарів, які ввозяться на митну територію країни. Він базується на Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує структурований підхід до визначення ставок мита та відповідних митних процедур. Цей підхід дозволяє чітко визначити ставки мита для різних категорій товарів і забезпечує прозорість у процесі митного регулювання.

З 2023 року в Україні впроваджено новий Митний тариф, що відображає постійний процес удосконалення національного законодавства та його гармонізації з європейськими стандартами, незважаючи на виклики, спричинені війною. Новий тариф розроблено в контексті адаптації митного законодавства України до вимог Європейського Союзу в межах Угоди про асоціацію з ЄС. Зміни охоплюють перегляд і оптимізацію ставок ввізного мита, що спрямовано на зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних виробників і стимулювання інвестицій у національну економіку.

Оновлений тариф впроваджує деталізовану систему класифікації товарів і вдосконалене встановлення ставок мита, що забезпечує ефективний захист економічних інтересів держави. Це сприяє раціональному регулюванню зовнішньоторговельних потоків, підвищенню прозорості митних процедур та стимулюванню економічної стабільності. Важливість таких змін полягає у створенні умов для інтеграції України до європейського економічного простору, сприянні інноваціям та зміцненні позицій на міжнародних ринках.

Внесені зміни також спрямовані на спрощення процедур митного оформлення та зменшення адміністративного навантаження на бізнес. Це сприяє підвищенню прозорості та ефективності митних операцій, зменшуючи бар'єри

для зовнішньоекономічної діяльності. Такий підхід стимулює інтеграцію України в глобальні торговельні системи та посилює відкритість економіки.

В умовах воєнних дій і економічної нестабільності ці заходи набувають стратегічного значення, забезпечуючи економічну безпеку та підтримуючи національну економіку на етапі відновлення. Запроваджені реформи створюють умови для стабілізації торгівлі, залучення іноземних інвестицій та відновлення економічної активності, спрямовуючи країну на шлях сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНО-ТАРИФНИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка сучасного стану зовнішньої торгівлі

Оцінка сучасного стану зовнішньої торгівлі України в умовах війни потребує комплексного підходу, який враховує як економічні, так і геополітичні фактори. Війна призвела до значних змін у структурі зовнішньоекономічної діяльності, вплинувши на обсяги та напрямки торгівлі. Для цього аналізу використано статистичні дані Державної митної служби України, що дозволило дослідити вартісні показники зовнішньої торгівлі, зокрема з країнами Європейського Союзу, за період 2021–2023 років. Це дало змогу оцінити вплив війни на динаміку експортно-імпортних операцій та виявити ключові зміни у структурі зовнішньої торгівлі.

Війна змусила Україну адаптувати зовнішньоекономічні стратегії, диверсифікувати торгові потоки та шукати нові ринки. Одночасно зміни в митно-тарифному регулюванні та застосування міжнародних санкцій коригували зовнішню торгівлю. Цей аналіз дозволяє оцінити ефективність торговельної політики України в умовах глобальних економічних викликів.

Аналіз показників міжнародної торгівлі України (табл. 2.1) свідчить про поступове відновлення зовнішньоекономічної діяльності після значного скорочення у 2022 році. Загальний обсяг зовнішньої торгівлі у вартісному вимірі у 2023 році зменшився лише на 4% порівняно з попереднім роком, що є значним покращенням у порівнянні зі зниженням на 27% у 2022 році. За даними Мінекономіки, фізичні обсяги експорту залишилися на рівні майже 100 млн тонн, що стало можливим завдяки розблокуванню «зернового коридору» та покращенню логістичних зв'язків із державами-партнерами [35].

Водночас негативна динаміка експорту товарів у вартісному вимірі порівняно з 2021 роком (-44%) зберігається (табл. 2.1). Незважаючи на це, стабільність фізичних обсягів експорту демонструє певну стійкість української економіки, яка зберігає пріоритетність експорту продовольчих товарів і сировини. Частка цих категорій у загальному обсязі експорту у 2023 році перевищила 60%, хоча їх вартісні показники скоротилися на 1,56 млрд дол. США. Для порівняння, у 2021 році цей показник становив лише 40%, що свідчить про подальшу спеціалізацію економіки України в умовах війни.

Таблиця 2.1

Загальні показники зовнішньої торгівлі України у 2021–2023 роках

Роки	Товарообіг		Експорт		Імпорт		Сальдо, млн дол.
	млн дол.	Темп приросту	млн дол.	Темп приросту	млн дол.	Темп приросту	
2021	141 377	37%	68 088	38%	73 289	35%	-5 201
2022	103 676	-27%	44 173	-35%	59 503	-19%	-15 330
2023	99 420	-4%	35 970	-19%	63 450	7%	-27 480

Примітка. Складено за даними Держмитслужби України [32].

Імпорт товарів у 2023 році у вартісному вимірі зріс на 7% і становив 63,45 млрд дол. США. Проте фізичні обсяги імпорту зменшилися через зростання світових цін на основні імпортовані товари. Особливо це стосується таких категорій, як машини, устаткування, паливно-енергетичні товари, продукція хімічної промисловості, текстиль, взуття та інші (табл. 2.2). Ці процеси зумовили зростання негативного сальдо торгівлі товарами, яке досягло майже 27,5 млрд дол. США.

Зміни у товарній структурі експорту та імпорту, порівняно з 2021–2022 роками, демонструють поглиблення спеціалізації України на аграрному секторі.

З одного боку, це є ознакою деіндустріалізації, але з іншого – забезпечує певний рівень макроекономічної стабільності в умовах війни. Продовольчий сектор виступає критичним елементом економічної стійкості, підтримуючи національну економіку на тлі зовнішніх викликів.

У 2023 році експорт несільськогосподарської продукції України суттєво знизився: порівняно з 2021 роком, скорочення склало 26 млрд дол. США, а відносно 2022 року – 6,6 млрд дол. США. Найбільше зменшилися надходження від експорту металів та виробів із них (на 12 млрд дол. США), мінеральних продуктів (на 5,67 млрд дол. США, зокрема через труднощі з експортом залізної та титанової руд), машин, устаткування та транспорту (на 3,26 млрд дол. США), продукції хімічної промисловості (на 2,77 млрд дол. США) і деревини та целюлозно-паперових виробів (на 0,83 млрд дол. США). Такі показники відображають руйнівний вплив війни на промисловість України, що підтверджується даними табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Товарна структура зовнішньої торгівлі України у 2021–2023 роках

Показники	2021			2022			2023		
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо
Продовольчі товари та с/г продукція	27,7	7,7	20,0	23,4	6,0	17,5	21,9	7,0	14,9
Мінеральні продукти	7,6	0,6	7,0	3,3	0,3	3,0	2,0	0,3	1,7
Паливно-енергетичні товари	0,8	14,9	-14,1	1,1	17,1	-16,0	0,4	10,3	-10,0
Продукція хімічної промисловості, каучук	3,9	14,5	-10,5	1,8	9,6	-7,8	1,1	11,0	-9,9
Шкірсировина, хутро та вироби до них	0,2	0,3	-0,1	0,1	0,2	-0,1	0,1	0,3	-0,2
Деревина та целюлозно-паперові вироби	2,5	1,6	1,0	2,2	1,0	1,2	1,7	1,0	0,7
Текстиль, текстильні	1,1	3,2	-2,2	0,8	3,1	-2,2	0,4	2,9	-2,5

вироби, взуття									
Вироби з каміння, скла, кераміка	0,6	0,9	-0,4	0,3	0,7	-0,4	0,3	0,7	-0,4
Метали та вироби з них	16,0	4,4	11,6	6,0	2,6	3,4	3,9	3,4	0,5
Машини, устаткування та транспорт	6,1	23,3	-17,1	4,2	16,0	-11,8	2,9	19,8	-17,0
Інші товари	1,6	1,8	-0,2	1,0	3,1	-2,1	1,4	6,8	-5,5
Разом	68,1	73,2	-5,1	44,2	59,5	-15,3	36,0	63,5	-27,5

Примітка. Складено за даними Держмитслужби України [32].

Основні категорії імпортованих товарів складали машини, устаткування і транспорт (19,8 млрд дол. США), продукція хімічної промисловості (11 млрд дол. США) та паливно-енергетичні товари (10,3 млрд дол. США). Значні обсяги імпорту припали також на лікарські засоби (1,7 млрд дол. США) та безпілотні літальні апарати (0,681 млрд дол. США). Така структура імпорту відображає потреби української економіки та суспільства в умовах війни.

Зростання імпорту з ЄС на 14,2 млрд дол. США порівняно з 2021 роком, до 32,5 млрд дол. США у 2023 році, стало ключовим чинником дефіциту у торгівлі з ЄС, який досяг 9,1 млрд дол. США [2].

Найбільші обсяги імпорту надійшли з Китаю (10,44 млрд дол. США), Польщі (6,61 млрд дол. США), Німеччини (4,89 млрд дол. США) і Туреччини (4,72 млрд дол. США). Тим часом експорт українських товарів до ЄС, після значного зростання у 2022 році завдяки лібералізації торгівлі, зокрема сільськогосподарської продукції, у 2023 році скоротився через транзитні проблеми та торговельні обмеження, запроваджені країнами Центральної Європи.

У географічній структурі торгівлі Україна зберігає ключові ринки збуту в ЄС, серед яких Польща, Румунія, Німеччина, Італія та Іспанія, які разом забезпечили 87% експорту до ЄС у 2023 році (див. рис. 2.1). Збільшення фізичних обсягів експорту на 4% при зменшенні його вартісних показників свідчить про

зниження цін на українську продукцію, зокрема на кукурудзу, яка при фізичному прирості дала на 16,8% менше виручки.

Водночас торгівля з країнами СНД значно скоротилася, зменшивши частку цих держав у зовнішній торгівлі України до 4% в експорті та 2% в імпорті. Зменшення експорту до країн СНД склало 50%, тоді як обсяги імпорту впали на 82%.

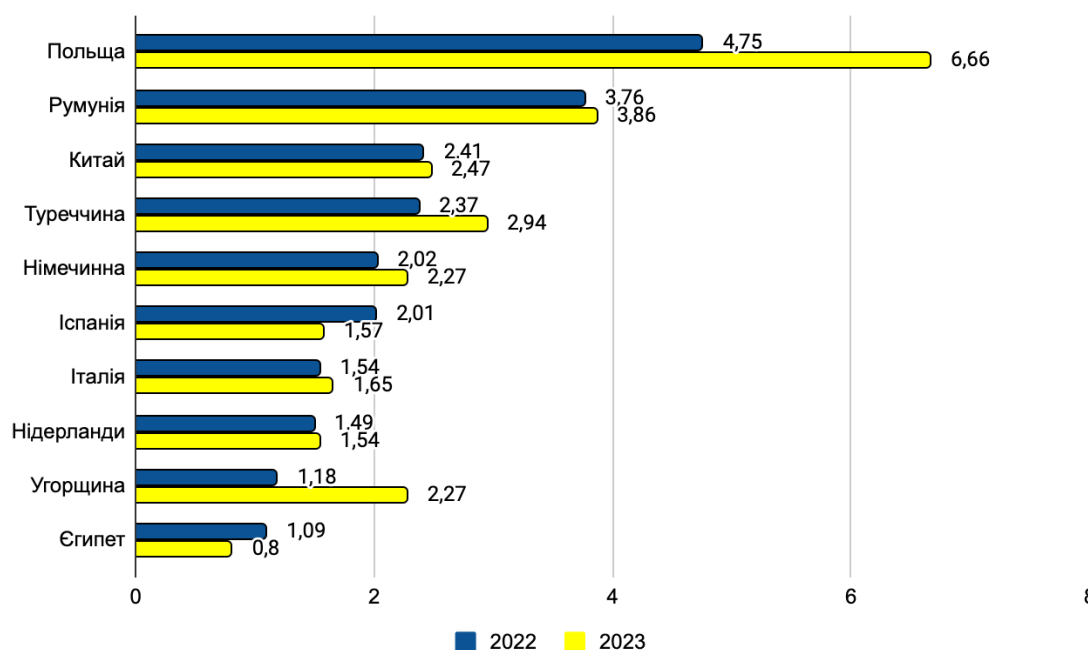


Рис. 2.1. Обсяги експорту України до основних країн-партнерів у 2022–2023 роках

Примітка. Складено за даними Держмитслужби України [32].

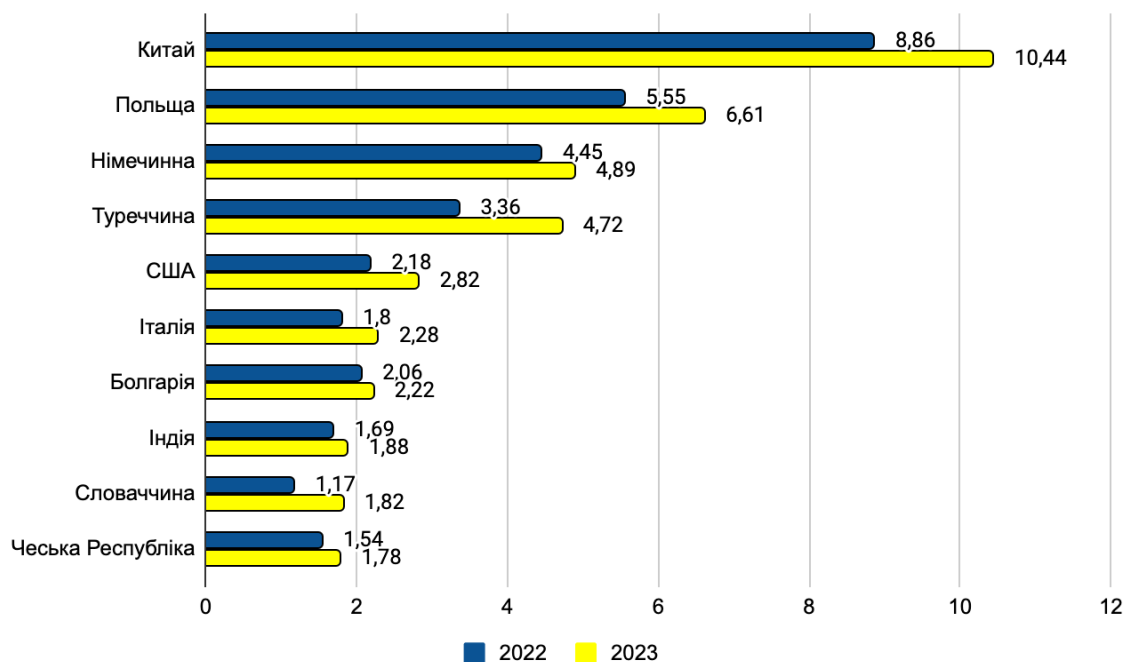


Рис. 2.2. Обсяги імпорту України з основних країн-партнерів у 2022–2023 роках

Примітка. Складено за даними Держмитслужби України [32].

Подальший розвиток зовнішньої торгівлі України значною мірою залежить від стабільності роботи портової інфраструктури та вдосконалення торговельних угод з ЄС, що сприяє інтеграції у європейський ринок та економічній модернізації. Разом із цим, імпорт товарів із Китаю та Туреччини відповідає актуальним потребам економіки та демонструє гнучкість торговельної стратегії України в умовах воєнного часу (рис. 2.2).

Підсумовуючи результати аналізу сучасного стану зовнішньої торгівлі України, варто відзначити суттєву зміну її географічної структури. У зв'язку з війною та активізацією процесів інтеграції до Європейського Союзу структура зовнішньої торгівлі України зазнала суттєвих змін. Частка торгівлі з країнами ЄС помітно зросла, тоді як обсяги товарообігу з країнами СНД значно скоротилися. Така переорієнтація на європейські ринки сприяє зміцненню економічних зв'язків, заснованих на принципах ефективності, взаємовигоди та прозорості.

Серед основних торговельних партнерів України в експорті домінують Польща, Румунія, Китай, Туреччина, Німеччина та Іспанія. Найбільшими джерелами імпорту є Китай, Польща, Туреччина, Німеччина, США та Італія. Експорт України переважно складається із сільськогосподарської продукції, металів і мінеральної сировини, тоді як імпорт охоплює машини, устаткування, продукцію хімічної промисловості та енергоресурси.

Російсько-українська війна створює політико-економічні загрози, що впливають на глобальні ланцюги поставок і продовольчу безпеку. Незважаючи на ці виклики, Україна залишається активним учасником міжнародної торгівлі, забезпечуючи стратегічні товари для світових ринків і отримуючи необхідну продукцію для модернізації економіки та військово-промислового комплексу. Завдяки міжнародній підтримці та внутрішній згуртованості, Україна продовжує відігравати важливу роль у глобальній економічній системі.

2.2. Аналіз митно-тарифної політики в рамках Угоди про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС

Для викладення концептуальних аспектів тарифної лібералізації між Україною та Європейським Союзом у межах Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (далі – ПВЗВТ) доречно зазначити, що процес зменшення тарифних бар'єрів був двостороннім, але із різними етапами імплементації. Європейський Союз розпочав застосування нульових ставок ввізного мита щодо українських товарів ще у квітні 2014 року через автономні торговельні преференції (далі – АТП) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Тарифна лібералізація ЄС в рамках ПВЗВТ [2]

Показники	Загальна кількість тарифних ліній	Нульові ставки MFN (2014)	Негайне скасування ввізних мит (2014)	Поступове скасування ввізних мит (2015-2023)	Виключені тарифні лінії
Кількість тарифних ліній	9 412	2 359	6 027	627	400
% усіх тарифних ліній ЄС	100%	25,1%	64,0%	6,7%	4,2%

Україна, своєю чергою, почала поступове скасування мит для товарів з ЄС з 1 січня 2016 року (див. табл. 2.4). Така асиметрична стратегія забезпечувала пост адаптацію українських виробників до європейських конкурентних умов.

На момент старту ПВЗВТ, ЄС уже скасував ввізні мита для 89% тарифних ліній щодо українських товарів, що відповідало 64% тарифних ліній, лібералізованих завдяки АТП, та 25%, які вже мали нульові ставки MFN (Most-favoured nation regime, MFN – режим найбільшого сприяння). До 2023 року

близько 95,8% тарифних ліній ЄС стали нульовими для українських товарів, що значно покращило доступ української продукції на європейські ринки. Водночас деякі товари, наприклад, тютюнові вироби, м'ясо та цукрові продукти, залишилися поза межами лібералізації через високі тарифні ставки, збережені ЄС [43].

Таблиця 2.4

Тарифна лібералізація України в рамках ПВЗВТ [2]

Показники	Загальна кількість тарифних ліній	Нульові ставки MFN (2014)	Негайне скасування ввізних мит (2014)	Поступове скасування ввізних мит (2015-2023)	Виключені тарифні лінії
Кількість тарифних ліній	10 465	3 969	3 549	2 580	367
% усіх тарифних ліній України	100%	7,9%	33,9%	24,7%	3,5%

Україна також поступово реалізовувала свої зобов'язання в межах ПВЗВТ, починаючи з 72% тарифних ліній, які мали нульові ставки у 2016 році, і планує досягти 96,5% до 2026 року. При цьому, певні групи товарів, зокрема продукти тваринного походження, жири та олії, а також готові харчові продукти, залишаються виключеними з режиму тарифної лібералізації. Це зумовлено необхідністю захисту національних інтересів і забезпечення конкурентоспроможності стратегічних галузей [42].

Переваги ПВЗВТ є очевидними: для українських товарів середня ставка ввізного мита в ЄС у 2020 році склала лише 0,04% для промислової продукції, тоді як середня ставка MFN залишалася на рівні 4%. Це забезпечило Україні конкурентні переваги на ринку ЄС порівняно з іншими країнами, які не мають преференційних угод [2].

У товарній структурі лібералізації митних тарифів ЄС найбільші скорочення ставок стосувалися аграрної продукції, проміжних та споживчих товарів. Так, у категорії споживчих товарів середня ставка MFN складала 6%, тоді як преференційні ставки AHS (effectively applied tariffs) – це найнижчі ставки, які враховують усі преференційні угоди, наприклад, нульові ставки в межах зони вільної торгівлі, – лише 0,22%. Подібна різниця в ставках значно стимулює український експорт, дозволяючи більшій кількості підприємств реалізувати свою продукцію на конкурентних умовах у країнах ЄС [2].

Підсумовуючи, тарифна лібералізація в межах ПВЗВТ стала важливим кроком у напрямку економічної інтеграції України з ЄС, сприяючи зміцненню зовнішньоторговельних відносин і поліпшенню доступу українських товарів на європейські ринки. Водночас виключення окремих тарифних ліній і наявність перехідних періодів є свідченням необхідності збалансованого підходу до реалізації угоди, що враховує специфічні інтереси та економічні реалії обох сторін.

У рамках ПВЗВТ між Україною та ЄС передбачено застосування преференційних тарифних квот (Tariff Rate Quota, TRQ). Вони дозволяють здійснювати імпорт з нульовими ставками ввізного мита лише в межах встановлених квот, тоді як перевищення обсягів квоти обкладається митом на звичайних умовах. Європейський Союз застосовує тарифні квоти для 36 груп агропродовольчих товарів з України, серед яких кукурудза, пшениця, мед, масло, цукор, птиця, оброблені помідори тощо, та додатково – для 4 груп. Зі свого боку, Україна запровадила 3 основні тарифні квоти та 2 додаткові, що охоплюють свинину, птицю та цукор [34].

Адміністрування тарифних квот ЄС здійснюється директоратами Європейської Комісії за двома принципами: "перший прийшов – перший обслуговується" для 27 квот та через систему імпортних ліцензій для 13 квот [46].

Згідно з умовами ПВЗВТ, розміри окремих тарифних квот ЄС поступово збільшувалися протягом перехідного періоду, у середньому на 10% щороку, що тривало до 2020 року. Окрім цього, ЄС запроваджував додаткові тимчасові квоти, наприклад, у 2017 році терміном на три роки, та коригував свої зобов'язання щодо деяких товарних груп, як-от м'ясо птиці у 2020 році [46].

Загальний рівень використання квот українськими експортерами демонструє позитивну динаміку. Якщо у 2016 році було використано 65% тарифних квот (26 з 40), то у 2020 році цей показник зріс до 77,5% (31 квота). При цьому найбільш активно використовуються квоти на такі товари, як мед, оброблені томати, кукурудза, крохмаль, оброблене зерно, соки, м'ясо птиці. Фактичний експорт за деякими товарними позиціями суттєво перевищував обсяги квот, навіть зі сплатою ввізних мит ЄС. Наприклад, у 2020 році за квотою на мед було встановлено обсяг 5,8 тис. тонн, тоді як реальний експорт перевищив 55 тис. тонн [46].

Високий рівень заповнення тарифних квот свідчить про конкурентоспроможність української продукції на європейських ринках, особливо у сегменті товарів з високим ступенем переробки, таких як оброблений крохмаль та продукція із зернових. Це також підкреслює ефективність ПВЗВТ як інструменту поглиблення торговельних відносин між Україною та ЄС.

Обсяги тарифних квот, які надаються Європейським Союзом для української агропродовольчої продукції, залишаються обмеженими порівняно з сучасним виробничим і експортним потенціалом аграрного сектору України. Ці квоти базуються на статистичних даних, що відображають стан економіки понад десятиліття тому. Наприклад, експорт зернових культур з України зріс із середніх 19 млн тонн (2008–2010 рр.) до 51 млн тонн (2018–2020 рр.), але обсяги тарифних квот ЄС залишаються незмінними. Це створює ситуацію, коли квоти на деякі товари, такі як мед (6 тис. тонн), вичерпуються в перші дні року, змушуючи експортерів сплачувати ввізне мито, яке для меду сягає 17,3%, а для яблучного соку – 18%, оброблених томатів – 14,4% [46].

Україна активно працює над переглядом умов торгівлі з ЄС відповідно до статті 29(4) Угоди про асоціацію. Цей процес, розпочатий у 2021 році, передбачає розширення обсягів тарифних квот для товарів, які мають найбільший попит у ЄС, таких як мед, оброблені томати, яблучний сік, крохмаль та продукти із зернових. Окрім цього, Україна прагне збільшити безмитний доступ для продукції з високою доданою вартістю, зокрема органічних товарів, з огляду на участь країни в Зеленому курсі ЄС.

Ключові принципи, які лежать в основі позиції України щодо перегляду Угоди про асоціацію, включають:

1. Подальшу лібералізацію торгівлі з ЄС, яка враховує сучасні виробничі можливості України та попит на європейському ринку.
2. Стимулювання експорту товарів з вищою доданою вартістю, включно з органічною продукцією.
3. Збільшення участі малих і середніх підприємств у торгівлі з ЄС шляхом забезпечення доступу до ринків для їхньої продукції.
4. Розширення регіональних ланцюгів доданої вартості та скорочення їхньої довжини, щоб інтегрувати українські виробництва ближче до ЄС.
5. Перегляд ставок ввізних мит для певних промислових та сільськогосподарських товарів, які залишаються ненульовими, з метою подальшого їх зменшення або повного скасування.

Ці кроки мають на меті покращити позиції українських експортерів на ринку ЄС та сприяти розвитку економічної інтеграції в межах ПВЗВТ, особливо в умовах високого попиту на українську продукцію.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

В умовах війни та динамічних змін у глобальній економіці удосконалення митно-тарифного регулювання залишається стратегічно важливим завданням для України. Особливо це актуально в контексті посилення економічної інтеграції з Європейським Союзом, який є ключовим торговельним партнером країни. Удосконалення існуючих митно-тарифних механізмів дозволяє зберігати конкурентні переваги українських товарів, адаптуватися до нових викликів та ефективно використовувати можливості, надані безмитним режимом торгівлі. Однак необхідно враховувати, що економічні й соціальні інтереси держав ЄС також впливають на умови співпраці, формуючи нові виклики для України.

Європейська комісія у січні 2024 року виступила з ініціативою продовжити дію режиму безмитної торгівлі для України ще на рік, що має суттєве значення для удосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. У квітні того ж року досягнуто домовленості між Європейською радою та Європейським парламентом про продовження тимчасових односторонніх торговельних преференцій до 5 червня 2025 року. У цьому контексті ключовим моментом стало включення до регламенту механізмів автоматичного застосування обмежувальних заходів для захисту внутрішніх ринків ЄС у разі надмірного впливу українського імпорту [40].

Режим вільної торгівлі з Європейським Союзом, запроваджений у межах ПВЗВТ у 2016 році, значно полегшив доступ українських товарів на європейські ринки. Однак для низки аграрних товарів продовжували діяти імпорتنі тарифні квоти, які обмежували обсяги продукції, що могла ввозитися за пільговими митними ставками. Перевищення встановлених квот призводило до застосування стандартних мит відповідно до положень Угоди про асоціацію. У 2022 році, враховуючи вплив війни, країни ЄС вирішили тимчасово скасувати

всі митні та нетарифні бар'єри для українського експорту. Цей режим було продовжено у 2023 році, що сприяло зростанню постачань українських товарів, зокрема агропродукції. Проте таке рішення викликало значний протест серед фермерів країн Центральної та Східної Європи, що вплинуло на формування нового регламенту.

Нові правила передбачають можливість автоматичного відновлення тарифних квот у разі перевищення певного обсягу імпорту окремих українських товарів. Цей обсяг розраховуватиметься як середнє арифметичне значення обсягів імпорту за другу половину 2021 року, а також за 2022 і 2023 роки. У разі перевищення встановленого ліміту Європейська комісія зобов'язана відновити тарифні квоти протягом чотирнадцяти днів.

Обмежувальні заходи стосуються семи груп товарів, які є найбільш чутливими для ринків ЄС: птиці, яєць, цукру, вівса, кукурудзи, круп та меду. Сукупно ці товари становили 16,6% вартості українського експорту до ЄС у 2023 році, з яких 14,1% припадало на кукурудзу. Однак нові ліміти на експорт обмежуватимуть можливості для подальшого нарощування виробництва [21].

Попри введення обмежень, умови, запропоновані новим регламентом, залишаються вигіднішими порівняно з положеннями Угоди про асоціацію. Водночас запровадження нових лімітів може вплинути на подальше зростання експорту окремих груп товарів, зокрема цукру та кукурудзи. Такі заходи сигналізують про необхідність структурних змін для подальшого розширення співпраці у торгівлі між Україною та ЄС. Європейська комісія ініціювала переговори щодо укладення довгострокової угоди про лібералізацію тарифів, яка має забезпечити українським експортерам стабільний доступ до ринків Європейського Союзу. Це свідчить про готовність ЄС до поглиблення економічного співробітництва, незважаючи на виклики, пов'язані з регулюванням внутрішніх ринків.

Важливим інструментом митно-тарифного регулювання є застосування особливих видів мита. Перспективи їх використання в Україні є ключовими в

умовах сучасних економічних викликів та змін на глобальних ринках. Особливі види мита, зокрема антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи, забезпечують захист внутрішнього ринку, підтримують національну промисловість та сприяють адаптації до нових умов міжнародної торгівлі.

Аналіз даних Міністерства економіки України [20] свідчить, що ці заходи демонструють результативність у захисті українських виробників від недобросовісної конкуренції. Наприклад, антидемпінгові мита на цемент із Росії (114,95%) та металеві вироби (до 123%) значно обмежили доступ цих товарів на український ринок, забезпечивши стабільність вітчизняного виробництва навіть в умовах зростаючого попиту на будівельні матеріали. Введення таких заходів було спричинене не лише економічними, але й геополітичними факторами, що посилили значущість митно-тарифного регулювання як інструменту економічної безпеки.

Тривалість дії цих заходів також є важливим показником. Наприклад, антидемпінгове мито на сталеві вироби, що діє з 2014 року, було продовжено, підтверджуючи його важливість для підтримки металургійної галузі, яка є однією з ключових для економіки України. Водночас перегляд окремих заходів, як у випадку з радіаторами для опалення, відображає необхідність гнучкого реагування на зміни в імпорتنих потоках і ціноутворенні [20].

Однак сучасні умови вимагають посилення моніторингу ефективності особливих видів мита, особливо у зв'язку зі зміною напрямків торгівлі після початку повномасштабної війни. Переорієнтація українського експорту на ринки Європейського Союзу відкриває нові можливості, але також підсилює залежність від умов, що диктуються партнерами. Наприклад, вимоги до адаптації української продукції до стандартів ЄС можуть впливати на стратегію застосування антидемпінгових заходів.

Подальший розвиток системи митно-тарифного регулювання має враховувати досвід застосування особливих видів мита та їхню результативність у ключових галузях. Для цього необхідно забезпечити комплексний підхід, що

включає вдосконалення процедур перегляду мит, посилення аналітичних механізмів моніторингу, а також інтеграцію українського митно-тарифного законодавства до стандартів СОТ та ЄС.

Таким чином, особливі види мита залишаються дієвим інструментом захисту внутрішнього ринку, забезпечуючи підтримку національного виробника в умовах економічних і геополітичних викликів. Їхній подальший розвиток та адаптація до нових реалій міжнародної торгівлі є необхідними для зміцнення позицій України на глобальних ринках та забезпечення стійкого економічного зростання.

Крім вищезазначеного, потрібно звернути увагу на проблему контролю митної вартості, яка є однією з найбільших складнощів в митно-тарифному регулюванні України. Це включає необхідність точного визначення вартості товарів, зокрема для уникнення маніпуляцій зі сторони імпортерів, а також забезпечення прозорості та ефективності процедур. Одним із ключових завдань є створення прозорої та ефективної системи контролю, яка відповідатиме стандартам ЄС. Це передбачає гармонізацію законодавства, впровадження технічних інновацій і зміцнення співпраці з європейськими партнерами для використання передового досвіду.

Законодавство Європейського Союзу у сфері митної вартості регулюється положеннями Митного кодексу (Регламент 952/2013) та Керівництвом з її визначення, що ґрунтуються на принципах Статті VII ГАТТ. Основним методом визначення митної вартості в ЄС є вартість операції, яка може коригуватися, враховуючи додаткові елементи вартості (ст. 70–72 МК ЄС). У разі неможливості застосування основного методу використовується послідовність альтернативних підходів, таких як ідентичність, подібність або розрахункова вартість, яка включає витрати на матеріали, прибуток і загальні витрати [47].

З 2016 року у ЄС запроваджено спрощені процедури визначення митної вартості, які дозволяють суб'єктам господарювання визначати окремі елементи вартості, що не можуть бути оцінені на момент імпорту. Такі процедури

адмініструються через систему CDS (Customs Decision System), яка спрощує декларування, забезпечує оперативність та прозорість рішень митних органів. Митний кодекс ЄС поширив дію цих спрощень на всю митну територію Союзу. Відповідні положення закріплені в нормативно-правових актах ЄС [39; 41].

Важливим аспектом є використання спрощеної декларації, що дозволяє імпортерам подавати митну декларацію із відсутніми даними за умови гарантійного покриття можливих митних платежів. За необхідності, митні органи можуть дозволяти оцінку складових митної вартості, які не можуть бути кількісно визначені на момент декларування, на основі узгоджених критеріїв (ст. 73 МК ЄС) [4].

Удосконалення системи контролю митної вартості в Україні має враховувати зазначений досвід, зокрема інтеграцію цифрових інструментів, прозорість процедур та запровадження спрощень для бізнесу, що сприятиме відповідності європейським стандартам і підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Надійність джерел інформації є важливим елементом реформування системи контролю митної вартості. При цьому не всі доступні джерела можуть слугувати доказами для обґрунтування сумнівів щодо достовірності задекларованої вартості відповідно до вимог ГАТТ і Угоди про митну оцінку СОТ.

У ЄС з 2015 року реалізується створення довідково-інформаційних баз даних як складової системи управління ризиками. Наприклад, платформа THESEUS, підтримувана OLAF, забезпечує обробку значних обсягів даних (у 2018 році було опрацьовано 343 мільйони декларацій). Застосовуються інноваційні статистичні методи, розроблені Об'єднаним дослідницьким центром Європейської Комісії (JRC), що дозволяють виявляти цінові відхилення для протидії шахрайству та використовувати їх у постмитному аудиті. Отримані «справедливі ціни» публікуються на платформі THESEUS для підтримки митних формальностей і контролю [14].

Сучасна митна політика ЄС акцентує увагу на спрощенні процедур і впровадженні цифрових технологій у відповідь на глобалізаційні виклики. Водночас в Україні існують суттєві проблеми у митній сфері, спричинені недоліками законодавства та інформаційного забезпечення. Досвід ЄС у цій галузі може бути корисним, проте його впровадження ускладнюється нестабільністю, пов'язаною з воєнними умовами.

Треба зауважити, що результати опитування суб'єктів ЗЕД, проведеного Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, свідчать про зниження частки підприємств, які повідомляють про свідоме завищення митної вартості товарів: у 2022 році цей показник становив лише 10% порівняно з 23–40% у 2017–2021 роках. Це могло бути спричинено пільговим імпортом та спрощенням митного контролю після повномасштабного російського вторгнення.

Одним із ключових досягнень у розвитку контролю митної вартості в Україні стало впровадження електронної автоматизації митних процесів у 2010 році, що спростило процедури та дозволило створити онлайн-портал державних митних послуг. На сьогодні модернізація та діджиталізація митних процедур залишаються ключовими напрямками реформування, спрямованими на забезпечення ефективності обміну інформацією та прозорості процедур [19].

Для розв'язання проблеми конфліктів між суб'єктами ЗЕД та митними органами важливо перенести акценти контролю на етап постмитного аудиту. Світова практика демонструє, що митний постаудит сприяє скороченню часу на оформлення, зменшенню бюрократії та дотриманню принципу презумпції невинуватості декларантів [44]. Впровадження цього інструменту в Україні може забезпечити об'єктивність контролю та прозорість у визначенні митної вартості.

Серед першочергових заходів удосконалення системи контролю митної вартості в Україні слід виокремити:

1. Розробку прозорих процедур визначення митної вартості та чітких критеріїв для суб'єктів ЗЕД.
2. Гармонізацію прав та обов'язків митних органів і декларантів, з урахуванням судової практики оскарження рішень про коригування митної вартості.
3. Забезпечення доступу до інформації щодо цінових баз даних для суб'єктів ЗЕД.
4. Модернізацію національної бази даних митних декларацій для ефективного автоматизованого контролю.

Таким чином, комплексне реформування системи контролю митної вартості, з урахуванням міжнародного досвіду, є важливим напрямом удосконалення митно-тарифного регулювання.

ВИСНОВКИ

Ключові аспекти митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі зумовлені еволюцією концептуальних підходів, що включають як класичні, так і сучасні теоретичні моделі. Моделі міжнародної торгівлі, які підкреслюють важливість спеціалізації та порівняльних переваг, сформували основи для розвитку митно-тарифного регулювання. У сучасному контексті зростання регіональної інтеграції та глобалізаційні процеси вимагають адаптації митної політики до змінюваних економічних реалій, включаючи технологічні та соціально-економічні фактори.

Сучасні тенденції митно-тарифного регулювання відображають важливі глобальні виклики, серед яких – політичні конфлікти, санкції, глобальні економічні кризи та сталий розвиток. Регіональні угоди, такі як угоди про вільну торгівлю, стимулюють інтеграцію національних економік у світову торгівлю та сприяють зниженню торговельних бар'єрів. Зміни, спричинені санкціями та глобальними кризами, показують необхідність гнучкості митно-тарифної політики, що дозволяє країнам ефективно реагувати на нові економічні умови. У свою чергу, екологічні вимоги, зокрема вуглецеві митні коригування, стають важливим фактором у формуванні стійких та інноваційних торгових стратегій.

Митно-тарифне регулювання є важливим інструментом державної митної політики, який використовується для контролю за зовнішньоекономічною діяльністю. Воно включає митно-тарифні та нетарифні інструменти, які дозволяють ефективно управляти зовнішньоторговельними потоками та досягати стратегічних завдань держави. Митно-тарифні інструменти виконують регуляторну, захисну та фіскальну функції. Вони дозволяють забезпечити стабільність національного ринку, захистити національного виробника, стимулювати експорт та контролювати імпорт, створюючи умови для розвитку конкурентного середовища та економічної безпеки.

Основні види митно-тарифних інструментів включають економічні методи, такі як митний тариф, який визначає ставки мита для різних товарів, а

також спеціальні мита та антидемпінгові заходи, що спрямовані на захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції. Крім того, митно-тарифні інструменти включають процедури визначення митної вартості товарів, класифікацію товарів та підтвердження країни походження, що є важливими для забезпечення прозорості митних процедур. Нетарифні інструменти, такі як квоти та ліцензування, доповнюють митно-тарифне регулювання, створюючи додаткові бар'єри або стимули для зовнішньої торгівлі. В умовах глобалізації та інтеграції в європейські економічні структури, митно-тарифне регулювання України постійно адаптується, щоб забезпечити ефективне функціонування зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз сучасного стану зовнішньої торгівлі України свідчить, що війна значно змінила структуру зовнішньоекономічних відносин. Зокрема, після падіння обсягів зовнішньої торгівлі на 27% у 2022 році, в 2023 році відбулося часткове відновлення. Зменшення товарообігу в вартісному вимірі на 4% у 2023 році порівняно з попереднім роком є позитивною тенденцією, що підтверджує стабільність фізичних обсягів експорту. Такий результат став можливим завдяки розблокуванню «зернового коридору» і відновленню логістичних зв'язків. Незважаючи на зниження вартісних показників експорту на 44% порівняно з 2021 роком, фізичні обсяги залишилися на стабільному рівні, що демонструє здатність економіки адаптуватися до нових умов. Основною категорією в експорті залишається сільськогосподарська продукція та сировина, частка яких в експорті у 2023 році перевищила 60%. Це свідчить про тенденцію до спеціалізації української економіки на аграрному секторі, що в умовах війни є необхідним для підтримання економічної стабільності.

Зміни в товарній структурі зовнішньої торгівлі також вказують на поглиблення деіндустріалізації. Так, експорт несільськогосподарської продукції значно зменшився, зокрема через падіння експорту металів, мінеральних продуктів, машин і устаткування, що підтверджує руйнівний вплив війни на промисловість України. Імпорт товарів зріс на 7% у вартісному вимірі в 2023

році, але фізичні обсяги імпорту зменшилися через зростання світових цін на критичні імпортовані товари, такі як машини, устаткування та енергоресурси. Це зумовило зростання дефіциту торговельного сальдо, яке досягло майже 27,5 млрд дол. США. Найбільше імпортується продукція з Китаю, Польщі, Німеччини та Туреччини, що підтверджує диверсифікацію постачальників в умовах війни. Однак найбільші зміни відбулися у географічній структурі торгівлі: частка торгівлі з країнами ЄС значно зросла, що сприяло поглибленню економічних зв'язків з європейськими країнами. Водночас торговельні відносини з країнами СНД скоротилися, що свідчить про значну переорієнтацію українського експорту на ЄС. Це зміцнює інтеграцію України в європейський ринок і сприяє її економічній модернізації. Зміни в структурі зовнішньої торгівлі також відображають потреби України у технологічних товарах та енергоресурсах, які забезпечують функціонування економіки та військово-промислового комплексу. Подальший розвиток зовнішньої торгівлі залежатиме від стабільності логістичних зв'язків та ефективності торговельних угод з ЄС, що сприятиме модернізації української економіки в умовах війни.

Аналіз митно-тарифної політики в рамках Угоди про ПВЗВТ між Україною та ЄС засвідчив, що процес тарифної лібералізації відбувався на асиметричних умовах. Цей підхід дозволив Україні адаптуватися до нових конкурентних умов на європейському ринку, що значно покращило доступ української продукції до ЄС. Однак, війна суттєво вплинула на економічну ситуацію, ускладнивши процеси модернізації та інтеграції. Незважаючи на це, до 2023 року понад 95% тарифних ліній ЄС стали нульовими для українських товарів, хоча певні товарні категорії залишилися поза межами лібералізації, зокрема через високі тарифи та обмеження у вигляді квот.

Тарифна лібералізація в рамках ПВЗВТ сприяла розвитку конкурентоспроможності українського експорту, зокрема в аграрному секторі, де спостерігалось значне зниження ввізних мит на продукцію. Проте існуючі тарифні квоти, особливо на агропродовольчі товари, не відповідають сучасному

експортному потенціалу України, що створює додаткові виклики для українських експортерів, особливо в умовах війни, яка обмежує внутрішні ресурси та інфраструктурні можливості. Тому Україні необхідно активно працювати над переглядом умов угоди, зокрема з метою розширення обсягів тарифних квот та збільшення безмитного доступу для товарів з високою доданою вартістю, зокрема органічних продуктів. Це не лише дозволить покращити експортні позиції України, а й сприятиме її подальшій економічній інтеграції в ЄС, підвищуючи стійкість економіки в умовах війни та загостреної геополітичної ситуації.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки щодо перспектив удосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. Сучасна економічна ситуація, зокрема вплив війни та переорієнтація зовнішньої торгівлі на ринки Європейського Союзу, свідчить про необхідність адаптації митної політики до нових викликів. Антидемпінгові заходи, компенсаційні та спеціальні мита є ефективними інструментами у забезпеченні економічної безпеки, захисті внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та підтримці стратегічних галузей економіки. Водночас тривалість дії таких заходів, їхній регулярний перегляд і адаптація до геополітичних змін підтверджують їхню важливість у поточних умовах.

У відносинах із Європейським Союзом митно-тарифна політика залишається стратегічним інструментом інтеграції. Створення ПВЗВТ значно полегшило доступ українських товарів на європейські ринки, однак для окремих чутливих груп, зокрема агропромислової продукції, залишаються виклики у вигляді тарифних квот і можливих обмежень. Тимчасове скасування мит у 2022 році дозволило українським експортерам збільшити постачання на ринки ЄС, але водночас викликало суперечки у деяких країнах-членах через зростання конкуренції. Подальший розвиток співпраці передбачає укладення довгострокових домовленостей про лібералізацію торгівлі, гармонізацію митного законодавства України з нормами ЄС і впровадження сучасних методів

моніторингу імпорту, що дозволить збалансувати інтереси обох сторін і забезпечити стабільний доступ українських товарів до ринку ЄС.

Удосконалення механізму визначення митної вартості товарів є важливим кроком у підвищенні ефективності митно-тарифного регулювання. Інтеграція з міжнародними стандартами передбачає впровадження електронних систем оцінювання, що забезпечує прозорість і точність процедур. Постмитний аудит, як складова цього процесу, дозволяє зменшити адміністративний тиск на бізнес, оптимізувати контроль і скоротити час митного оформлення. Такий підхід забезпечує справедливу перевірку вартості товарів, зосереджуючи увагу на ризикових операціях, що відповідає міжнародним вимогам митного регулювання.

Інтеграція цифрових рішень, зокрема автоматизованих систем оцінки вартості, модернізація національної бази даних митних декларацій і впровадження інноваційних платформ сприятимуть підвищенню прозорості процедур і зменшенню маніпуляцій із задекларованою вартістю. Гармонізація методик визначення митної вартості з підходами, закріпленими в Митному кодексі ЄС, зміцнить довіру міжнародних партнерів і підвищить конкурентоспроможність українських експортерів, сприяючи інтеграції України в глобальну економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна І. В., Попова Т. Л., Владимиров С. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2013. 256 с.
2. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації / С. Таран та ін. 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf>.
3. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія. Дніпропетровськ : Акад. мит. служби України, 2009. 543 с.
4. Бондаренко Є., Угрин В., Кекіш І. Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2022. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-87>
5. Бондаренко Є., Угрин В. Особливості функціонування митної системи умовах пандемії COVID-19: зарубіжний досвід та реалії України. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 4. С. 134–148. URL: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2021.04.134>
6. Валігура В.А., Сідляр В.В. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9173>
7. Герчаківський С. Д., Сідляр В. В. Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 280 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45652>
8. Герчаківський С.Д. Антикризове податково-митне регулювання в контексті протидії поширенню COVID-19 в Україні. *Збірник наукових праць «Економічний аналіз»*. 2022. №3. С. 140-147. <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.03.140>

9. Герчаківський С. Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45653>
10. Гребельник О. П. Митна справа : підручник. 4-те вид. К. : Центр учб. л-ри, 2014. 472 с.
11. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник. Київ : Центр навч. літ., 2005. 696 с.
12. Дідківська Л., Головка Л. Державне регулювання економіки : навч. посіб. [5-те вид.]. Київ: Знання, 2006. 231с.
13. Єгоров О. Б. Митна економіка (Україна – СОТ – ЄС) : посібник. Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. 226 с.
14. Жучков А.С. Способи гарантування економічної безпеки держави з використанням практичного досвіду митних служб деяких країн світу. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2021. № 25. С. 64–72.
15. Карамбович І. М. Митна система та її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України : монографія. Дніпропетровськ : Акад. мит. служби України, 2009. 281 с.
16. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. [3-тє вид., перероб. і доп.]. К. : Знання-Прес, 2002. 384 с.
17. Ковальова М. Вплив заходів тарифного та нетарифного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-5>.
18. Мельник Т. М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. 396 с.
19. Моніторинг роботи митниці очима бізнесу. *Проект «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»*. Інститут

економічних досліджень та політичних консультацій. 2023. 107 с. URL: <https://customs.gov.ua>

20. Обмежувальні заходи щодо імпорту товарів в Україну (антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи) | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/2d92511f-c6fa-468a-97f3-bc353742db15?lang=uk-UA&title=ZakhistInteresivNatsionalnikhTovarovirobnikivNaVnutrishnomuRinku>.
21. Охріменко Я. Торгівля вільна, але не до кінця: що зміниться для українського агроекспорту до ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/05/22/7186417/>.
22. Пашко П. В. Митна політика та митна безпека України. *Фінанси України*. 2006. Т. 1. С. 74–86.
23. Пашко П. В. Функції митної політики. *Вісник КНТЕУ*. 2009. № 4. С. 5–12. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vamsue_2009_1_7
24. Про Митний тариф України : Закон України від 19.10.2022 № 2697-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text>.
25. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22.12.1998 № 332-XIV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text>.
26. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22.12.1998 № 330-XIV : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>.

27. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22.12.1998 № 331-XIV : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text>.
28. Пісьмаченко Л. Митно-тарифне регулювання як засіб захисту економічних інтересів держави у сфері зовнішньої торгівлі. *Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал*. 2007. Т. 12. С. 49–52.
29. Сидорович О. Ю., Герчаківський С.Д. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів*. 2021. Випуск 1. С.210-226.
30. Сідляр В., Шевчук А. Аналіз практики адміністрування митних платежів в контексті дослідження впливу факторів: правильності визначення митної вартості товарів, країни походження, коду товару. учасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні : монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 414 с. С. 179–195.
31. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй / пер. Олександра Васильєва. К.: Наш Формат, 2018. 722 с.
32. Статистика та реєстри. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>.
33. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / А. І. Крисоватий, Є. П. Бондаренко, В. А. Валігура [та ін.]; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41192>
34. Таран С. Як досягти більшої лібералізації торгівлі з ЄС: стан використання тарифних квот ЄС Україною. 2020. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/01/Trade-Tarifni-kvoti-YES-dlya-Ukrayin>.
35. У 2023 році Україна збільшила експорт меблів та цукру, а імпортувала передусім – паливо, ліки та БПЛА | Міністерство економіки України. URL:

https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=31a72cf3-809d-486c-a0df-61e5d7f85d6f&title=UkrainaZbilshilaEksport_rotsi.

36. Фіскально-регулюючі доміанти забезпечення митної безпеки в Україні. Колективна монографія / за ред. д.є.н., професора А.І. Крисоватого. Тернопіль: Видавництво «Економічна думка», 2020. 431 с.
37. Шкурупій О. В., Гончаренко В. В., Артеменко І. А. та ін. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. К., 2012. 248 с.
38. Шульга М. Г. Митні відносини в рамках нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.*; Харків : Нац. юрид. акад. України. 2003. Вип. 61. С. 167–171.
39. Commission Delegated Regulation (EU) 2015/2446 of 28 July 2015 supplementing Regulation (EU) № 952/2013 of the European Parliament and of the Council as regards detailed rules concerning certain provisions of the Union Customs Code. OJ L 343. 29.12.2015. P. 1–557.
40. Council and Parliament reach a deal to renew EU's autonomous trade measures. *EEAS*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/council-and-parliament-reach-deal-renew-eu's-autonomous-trade-measures_en?s=232.
41. Commission Implementing Decision (EU) 2019/2151 of 13 December 2019 establishing the work programme relating to the development and deployment of the electronic systems provided for in the Union Customs Code. C/2019/8803, OJ L 325. 16.12.2019. P. 168–182.
42. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area | Access2Markets. *Trade - European Commission*. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>.
43. Factual Presentation Deep and Comprehensive Free Trade Area Concluded as a Part of The Association Agreement Between the European Union and Ukraine (Goods and Services). WTO, 2017. URL:

<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/REG/353-1.pdf&Open=True>

44. Guidelines for Post-Clearance Audit. WTO. URL:
<http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/instruments-and-tools/guidelines/pca-guidelines.aspx>

45. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. London : J.M. Dent (Third Edition 1821). 1817. URL :
<https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/ricardo/Principles.pdf>

46. TRQs. *Agriculture and rural development*. URL:
<https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures/trqs>.

47. Union Customs Code. Taxation and Customs Union. *European Commission*.
 URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/union-customs-code_en.